

Ochrana před ionizujícím zářením

Radiodiagnostické zobrazovací metody pracují s ionizujícím zářením, které může mít škodlivé následky. Před tímto zářením je nutné se chránit. Rostoucí rozšíření radiodiagnostických metod a tzv. lékařského ozáření v poslední době dává podnět diskusím o jejich přínosu a riziku. Lékařské ozáření musí být vždy zdůvodněno přínosem pro pacienta. Rentgenové zobrazení lze indikovat při podezření na nemoc nebo v rámci schváleného screeningu (mammografie).

Zdroje lékařského ionizujícího záření

Ionizující záření vzniká při vyšetření:

- skiografie;
- skiaskopie;
- angiografie;
- CT;
- všechny radionuklidové metody (PET, scintigrafie);
- terapie radionuklidy a zářením (brachyterapie a teleterapie).

Ionizující záření nevzniká při:

- ultrasonografii;
- magnetické rezonanci.

Účinky ionizujícího záření

- **Stochastické:** mohou vznikat při jakékoliv dávce (bezprahové působení), jsou podmíněny vyvolanou poruchou DNA vedoucí ke karcinogenezi. Celoživotní riziko úmrtí na maligní tumor se na 1 Sv odhaduje kolem 5 %.^[1]
- **Deterministické:** vznikají až při překročení prahové dávky (která je velmi vysoká, v řádech jednotek Sv), mají charakteristický obraz a při lékařském ozáření by k nim nikdy nemělo dojít. Jedná se například o akutní nemoc z ozáření, radiační dermatitidu, dřeňový útlum, popáleniny.

 Podrobnější informace naleznete na stránce *Deterministické účinky ionizujícího záření*.

Principy ochrany před ionizujícím zářením

- **ALARA:** As Low As Reasonably Achievable: dávka má být tak nízká, jak je rozumně dosažitelné:
  - příliš vysoká dávka – zbytečně zatěžuje pacienta;
  - dostačující dávka – pacient je minimálně zatížen a bylo dosaženo cíle (diagnostického nebo terapeutického) = **ALARA**;
  - nedostatečná dávka – výkon je nutné opakovat a součet pak převyšuje dávku dostatečnou.
- **Stínění:** stíněním se snižuje ionizující záření exponenciálně, ale ne úplně. Při vyšetření lze stínit gonády, plod, dále je nutno využít maximální vyclonění paprsku.
- **Vzdálenost:** množství záření klesá se čtvercem vzdálenosti: pokud jste dále od zářiče, dopadá na vás méně ionizujícího záření.
- **Čas:** vyšetření (např. skiaskopické) zkrátit na minimum, používat pulsní režim (zdroj září např. 4x za sekundu).

Vždy je nutné zvážit, zda:

- vyšetření potřebuji;
- vyšetření potřebuji teď;
- není alternativa k vyšetření s nižší radiační dávkou.

Je zásadou správné klinické praxe zjistit, jaká vyšetření pacient podstoupil, aby se některá z vyšetření zbytečně neopakovala. Obvyklé radiační dávky pro běžná vyšetření jsou známy (věstník MZČR, zprávy UNSCEAR).

Dávky ionizujícího záření u vyšetření

Dle věstníku MZČR z 11/2003 se typické efektivní dávky klasifikují do 5 tříd:

- **0** (0 mSv): ultrasonografie, MRI;
- **I** (< 1 mSv): RTG snímky končetin, hrudníku, lebky, kyčlí, pánve, hrudní páteře; mamografie;
- **II** (1–5 mSv): RTG snímky břicha, bederní páteře; polykací akt; IVU; CT hlavy a krku; radionuklidové vyšetření plicní ventilace (Xe-133), plicní perfuze, ledvin, štítné žlázy a kostí (Tc-99m);
- **III** (5–10 mSv): CT hrudníku, břicha, pánve; irigoskopie; dynamická scintigrafie myokardu (Tc-99m); PET hlavy (F-18 FDG);
- **IV** (> 10 mSv): PET.^[2]

Ve věstníku je vodítko k indikaci diagnostických zobrazovacích metod **Indikační kritéria pro zobrazovací metody**, které bylo převzato z **Referral guidelines for imaging** vydaného European Commission ve spolupráci s UK Royal College of Radiologists.

Zákon č. 18/1997 Sb., o mírovém využívání jaderné energie a ionizujícího záření a Vyhlášky č. 307/2002 Sb. o radiační ochraně dělí limity dávek do čtyř kategorií: obecné limity, profesionální limity, studentské a učňovské limity a limity pro ozáření ve zvláštních případech.

Lékařské ozáření (ať už diagnostické či terapeutické) nepodléhá žádným limitům, rozsah vyšetření ani terapie tedy není zákonně omezen.

 Podrobnější informace naleznete na stránce Legislativní požadavky pro zacházení se zdroji ionizujícího záření.

Odkazy

Související články

- Ionizující záření
- Kontrastní látky

Externí odkazy

- SÚJB: Státní ústav pro jadernou bezpečnost (<https://www.sujb.cz/uvod/>)
- UNSCEAR: UN Scientific Committee on the Effects of Atomic Radiation (<http://www.unscear.org>)
- ICRP: International Commission on Radiological Protection (<http://www.icrp.org/>)
- Výukový portál 1. LF UK – Radiodiagnostika: Kvíz Ochrana před ionizujícím zářením při radiodiagnostických vyšetřeních (<https://el.lf1.cuni.cz/p73227280/>)

Reference

1. KUPKA, Karel, Jozef KUBINYI a Martin ŠÁMAL, et al. *Nukleární medicína*. 1. vydání. P3K, 2007. 185 s. ISBN 978-80-903584-9-2.
2. Česká republika. MZČR. Věstník 11/2003 Indikační kritéria pro zobrazovací metody. 2003. Dostupné také z URL <http://www.mzcr.cz/Legislativa/dokumenty/vestnik_3662_1782_11.html>.

Použitá literatura

- KUPKA, Karel, Jozef KUBINYI a Martin ŠÁMAL, et al. *Nukleární medicína*. 1. vydání. P3K, 2007. 185 s. s. 26-27. ISBN 978-80-903584-9-2.